

EL PAISATGE VEGETAL
DELS CINGLES D'EN
JERONI (MONTSENY)

JOSEP M. PANAREDA CLOPÉS
JOSEP NUET BADIA

Des del 1998 i amb altres especialistes hem recorregut tots els racons del Montseny amb l'objectiu d'elaborar un mapa de vegetació i dels usos del sòl a escala 1:5.000. Hem comptat amb l'estimable ajut del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona i de la Universitat de Barcelona; ambdues institucions signaren un conveni per tal de dur a terme el projecte, enllestint al començament de l'any 2004.

Si comencem l'article amb aquesta informació és per fer palès que al Montseny hi ha tants racons interessants des del punt de vista naturalístic i antropològic que és humanament impossible conèixer-los bé tots. Confessem que els hem trepitjat gairebé tots, que els hem vist tots, però observar-los bé i conèixer-los, no. El Montseny inclou tanta diversitat de paisatges, amb tots els corresponents elements, fenòmens i processos que hi tenen lloc, que ofereix material i temes per a tots els estudiosos que desitgin treballar-hi. Ben segur que, per molta gent que ens dediquem estudiar-lo, mai no sabrem tot el que és aquest gran massís.

Seguint les pautes d'altres articles publicats en aquestes *Monografies* sobre el paisatge vegetal de diferents indrets del Montseny, ara presentem com és la vegetació d'un racó que segurament ben pocs saben on és, encara que l'hagin observat.

Es tracta dels cingles d'en Jeroni. Nosaltres mateixos mai no ens hi havíem fixat. Si ara en parlem és per la singularitat de la seva vegetació. No és pas que hi creixin plantes úniques; més aviat es tracta d'un indret ben corrent, però en els darrers anys s'hi han observat uns fenòmens de dinàmica vegetal d'especial interès. En altres racons del Montseny han passat fenòmens semblants, però en aquests cingles es poden observar i detectar de manera molt clara.

Els cingles d'en Jeroni es troben just davant del poble de Montseny, a l'altre cantó de la Tordera, al sud-est de can Bessa i sobre el càmping Les Piscines. Si aneu a observar aquests cingles des del mirador que hi ha al poble de Montseny probablement us preguntareu què hi hem vist d'especial, si només és un llarg vessant colonitzat per un extens alzinar, on tan sols trenca la monotonia la presència d'algun castanyer o roure. Però si us hi fixeu, observareu al bell mig del vessant un petit cingle, una paret de roca mig colonitzada per mates, on l'alzina es fa amb dificultat. Si afineu la vista, observareu un grup de mates fosques que voregen aquest rocam. I

encara hi ha altres elements per observar, però cal endinsar-se pels corriols embardissats que travessen l'alzinar. Ho hem fet i ara ho expliquem.

EL TOPÒNIM 'CINGLE'

Quan es parla de cingles del Montseny, gairebé tothom pensa en els cingles que voregen el Congost, en especial els cingles de Bertí, a l'altre cantó. Un cingle és un vessant ben vertical i, per tant, sense cobertura edàfica i sense vegetació, excepte en els petits esglaons o relleixos. És veritat que els cingles en rocam calcari són més espectaculars i coneguts. A la banda del Montseny hi ha els cingles del turó de Tagamanent, els cingles dels Moros i del Sení, damunt d'Aiguafreda, i els cingles del Folló damunt de Santa Eugènia del Congost, entre altres.

Menys coneguts, però no per això menys espectaculars i interessants des del punt de vista paisatgístic, són els cingles modelats en rocam silici, sobretot en roques metamòrfiques. Al Montseny n'hi ha molts, alguns de petita extensió, però quan t'hi acostes observes la seva originalitat, amb una flora i restes de fauna ben pròpies d'aquests indrets.

Si es repassa el mapa del Montseny se'n troben un grapat, com els cingles de Rocallampa, de Castelletts o el mateix d'en Jeroni. El conjunt més espectacular és el dels cingles de Bovilar, on s'ha encaixat la Tordera un cop ha passat les Illes. El nom de molts cingles queda amagat dins d'altres topònims comuns com ara *roc*, *serra*, *turó*, *puig* o *esquei*. Un esquei és un topònim molt propi del Montseny i terres properes; expressa un vessant abrupte i rocallós no tan inclinat com un cingle. Una vegada un pastor ens va definir molt bé la diferència entre cingle i esquei. Per ell un cingle és un vessant per on les ovelles no poden enfil·lar-se; en canvi, per un esquei finalment aconseguen passar. Moltes carenes del Montseny són tot un seguit d'esqueis, com també molts vessants amb fort pendent.

Els cingles d'en Jeroni tenen una mida petita i ara es noten poc a causa de la colonització de la vegetació, que els ha tapat força. Fa uns cinquanta o cent anys es veien més, i era més evident que es tractava d'un cingle.

LA VEGETACIÓ DELS CINGLES D'EN JERONI

Una de les característiques de la vegetació dels cingles d'en Jeroni és que es troba a mig camí entre les comunitats rupícoles de terra baixa i les montanes. Cal situar la vegetació d'aquests cingles dins les comunitats

Restes de parets de pedra seca enmig del bosc d'alzina, prop dels cingles d'en Jeroni, probablement refugi de boscaters i carboners

Vista des del cim dels cingles d'en Jeroni cap al càmping Les Piscines, arran de la Tordera. S'observen bé les línies del bosc de ribera (verneda i freixeneda) a l'hivern, amb els arbres sense fulles

Detall de la roca vertical dels cingles d'en Jeroni, amb una densa població de polipodi

Conjunt del vessant on hi ha els cingles d'en Jeroni. Aquests es veuen per la manca de bosc allà on el vessant és gairebé vertical

Visió de perfil del vessant on hi ha els cingles d'en Jeroni. Al peu del vessant s'observa el bosc de ribera de la Tordera

Interior del bosc de ribera de la Tordera, on destaquen els peus de vern, entre Les Piscines i el molí d'en Xifré

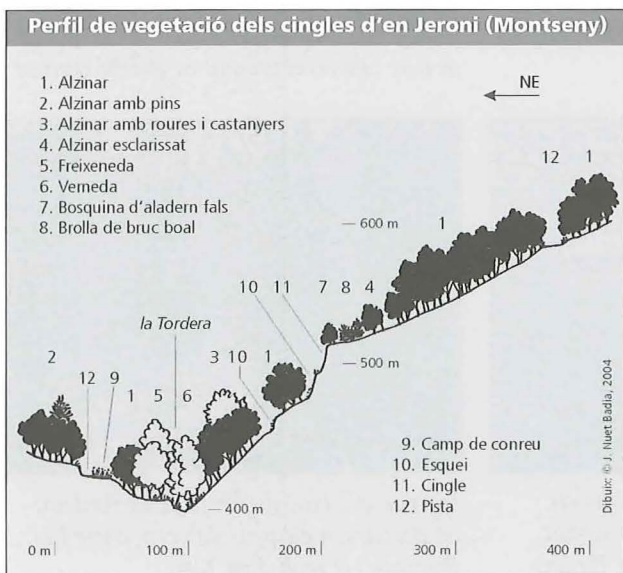
FOTOS J.M. PANAREDA

mediterrànies, malgrat s'hi facin diverses espècies ben característiques de les comunitats rupícoles montanes.

Els cingles d'en Jeroni estan orientats cap al nord-est i la part central es troba aproximadament a 500 metres d'altitud. És, doncs, un ambient clarament mediterrani, amb domini de l'alzinar amb marfull, en contacte amb l'alzinar muntanyenc.

En els sectors de paret vertical abunden poblacions de *Polypodium vulgare* subsp. *serrulatum*, *Umbilicus rupestris*, *Thymus vulgaris* i *Brachypodium retusum*. També són presents *Euphorbia characias*, *Cistus salviifolius*, *Lavandula stoechas*, *Phillyrea latifolia*, *Erica arborea*, *Galium maritimum*, *Asplenium adiantum-nigrum* subsp. *onopteris*, *Sedum hirsutum*, *Antirrhinum asarina*, *Senecio lividus*, *Asplenium trichomanes*, *Sedum rupetre* i *Saxifraga vayredana*. La vegetació d'aquestes roques es pot incloure dins l'associació rupícola calcífula de polipodi (*Sedo-Polypodietum cambrici*), pròpia de les roques ombrejades de la terra baixa dins el domini de l'alzinar amb marfull. En alguns racons l'abundància de polipodi i de barretets és notable, i formen poblacions ben denses.

Però el més significatiu d'aquestes comunitats rupícoles és la presència d'espècies pròpies d'ambients més montans. Destaca la presència de l'herba de Sant Segimon i l'asarina. Les dues han estat observades a 450 m d'altitud, quan normalment es fan pel damunt dels 800 metres. El crespínel hirsut és també més aviat montà, però la seva localització en aquestes cotes és més corrent.

Representació de tres tipus de relleu rocós en vessants molt inclinats del Montseny.

1: cingle en roques calcàries, com els cingles de Bertí.

2: cingle en roques metamòrfiques i esquists, com els cingles de Bovilar o d'en Jeroni.

3: esqueis, vessant abrupte i rocallós.

DIBUIX DE J. NUET

LA VEGETACIÓ DE L'ENTORN DELS CINGLES D'EN JERONI

Ben interessant és la vegetació de l'entorn del cingle, ja que es tracta d'una bosquina que de manera natural mai no acaba a fer-se bosc. L'interès rau en aquests ambients edàficament secs, on la sequera estiuenca bloqueja l'evolució cap a l'alzinar. Ho hem observat diverses vegades al llarg dels darrers 10 anys, a causa de la presència de períodes significativament secs. El fort pendent, l'escassetat de terra fèrtil (sòl) i la llunyania del freàtic deixen les plantes en una situació extrema respecte als recursos hídrics. Les plantes han de passar un llarg període amb molt poca aigua: plou poc o gens durant molts dies, els mesos anteriors les precipitacions han estat escasses, la humitat de l'aire és molt baixa i les temperatures són altes. El resultat és que només poden sobreviure les plantes adaptades a ambients secs. Les alzines i moltes plantes de l'alzinar no poden subsistir. Si alguna planta d'aquestes hi germina, mor al cap d'uns quants anys durant un període de sequera.

Al final només s'hi fa una bosquina, dominada pel fals aladern. El fals aladern és abundant sobretot allà on el pendent és fort. En indrets més planers sol fer-se una bosquina dominada pel bruc boal. Aquest bruc ha estat molt afectat per les darreres secades, quan les mates s'assequen, però moltes broten la primavera següent.

Les alzines que hi ha prenen formes molt ramificades, són baixes i amb brancam sec, testimoni dels efectes de les sequeres. Es troben altres arbusts com l'arboç, l'argelaga negra, la bruguerola, l'estepa borrera, la botja blanca, la farigola i el lligabosc mediterrani. També sol haver-hi mates de galzeran i nombroses herbes, com *Cardamine hirsuta*, *Geranium robertianum*, *Senecio liovidus* i *Antirrhinum majus*. Allà on aflora el rocam solen trobar-se les plantes rupícoles indicades anteriorment.

En aquests vessants rocosos ombrejats sol haver-hi també una cobertura notable de molles.

ELS ALZINARS

L'entorn dels cingles d'en Jeroni és dominat per l'alzinar, el bosc que de manera natural colonitza aquests vessants. Només la inclinació dels cingles, la presència d'aigua i la mà de l'home hi poden impedir aquest domini total de l'alzinar.

Malgrat ser la vegetació espontània, l'estructura i l'organització d'aquests alzinars no són ben bé naturals. Cal considerar l'aprofitament secular d'aquests boscos per a carbó, llenya o fusta. Si ara es presenten com a

boscós densos i alts és a causa de la disminució o l'abandonament d'aquests aprofitaments tradicionals.

Només cal entrar dins el bosc i observar la munió de camins, pistes i corriols, herència d'una intensa activitat forestal. Un rastre més evident de la presència de l'home són les parets i replans d'antigues places carboneres. I encara més clar és l'arreglament de parets de pedra seca, que testimonien conreus allà on ara hi ha un alzinar ben desenvolupat. Fins en ple bosc hi ha ruïnes d'unes construccions antigues, molt probablement de boscasters i carboners.

Des del punt de vista de la vegetació es tracta d'un bosc ben estructurat, que correspon a un alzinar que fa unes quantes dècades que no s'aprofita. Hi ha un estrat arbori ben dens, que dóna foscó permanent, tot l'any, al seu interior. Aquest fet condiciona una gran escassetat d'espècies presents. Només s'observen alguns peus d'aladern, falzia negra, galzeran, lloretet, rogeta, escorodònia, alguna violeta de bosc, fenàs de bosc o herba de Sant Robert, que surten d'una densa catifa de fulles d'heura, l'espècie més abundant en el sotabosc d'aquests alzinars tan tapats.

Si en alguns indrets l'alzinar s'esclarissa, hi ha més diversitat, amb l'arboç, el bruc boal, la ginesta triflora, l'esperguera, l'esbarzer i el lligabosc mediterrani. Si hi ha alguna clariana, sol haver-hi una bosquina amb plantes de la brolla i de la màquia

En alguns indrets més ombrívols i en les clotades, l'alzinar s'enriqueix amb plantes dels boscos caducifolis, com el roure martinenc, la moixera, el grèvol, l'avellaner, l'arç blanc, el cirerer i diverses herbes i falgueres, com el polístic setífer. És en aquests indrets on s'ha plantat alguns peus de castanyer, actualment força malmesos, a causa de diverses plagues.

EL BOSC DE RIBERA

Tot el vessant és alzinar amb clarianes determinades pels cingles. Al peu del vessant hi passa la Tordera. L'aigua de la riera permet l'establiment d'una verneda, que contrasta molt amb el paisatge de l'alzinar. A l'estiu és per la verdor més fresca del bosc de ribera; a la tardor, per les fulles seques i a l'hivern, per la manca de fulles, mentre l'alzinar es manté permanentment amb un to verd fosc.

La verneda pràcticament només es fa arran de riera, ja que necessita un nivell freàtic sempre alt. En les planes inferiors dels vessants i clotades es fa més aviat una freixeneda, o bé s'ha plantat plàtans o pollancres.

Aquest paisatge de ribera és molt ric florísticament, a causa de la presència de l'aigua i de sòls profunds i rics en nutrients. També cal consi-

derar la connexió biològica que el curs de l'aigua permet entre aquest indret de terra baixa i els vessants superiors del Montseny.

A la verneda hi ha plantes pròpies de la ribera, però també espècies més aviat montanes, que baixen a cotes inferiors gràcies al refugi que ofereix el bosc de ribera. Aquest és el cas de la presència d'espècies tan significatives com *Helleborus viridis*, *Anemone nemorosa*, *Galanthus nivalis* i *Cardamine heptaphylla*, presents entre Les Piscines i el molí d'en Xifré, a 380 metres d'altitud. Cal dir que algunes d'aquestes plantes les hem observat fins al peu de Sant Esteve de Palautordera, a 230 metres d'altitud.

Malgrat la riquesa paisatgística i florística actual, aquest sector de ribera, com totes les riberes del Montseny, ha estat tradicionalment molt modificat i explotat. Només cal resseguir les vores i constatar restes d'antigues sèquies per regar o menar aigua cap als molins.

BIBLIOGRAFIA

O. de BOLÒS (1983). *La vegetació del Montseny*. Servei de Parcs Naturals. Dip. de Barcelona. Barcelona. 170 pàg. + 1 mapa 1:50.000. Edició facsímil 2004.

O. BOLÒS; J. NUET & J.M. PANAREDA (1986). *Flora vascular del Montseny. El Patrimoni biològic del Montseny*. Catàlegs de Flora i Fauna, 1: 41-92. Diputació de Barcelona. Barcelona.

S. LLOBET (1947). *El medio y la vida en el Montseny*. CSIC. Barcelona. 518 pàg. + mapa. Traducció al català: *El medi i la vida al Montseny. Estudi Geogràfic*. Museu de Granollers - Agrupació Excursionista de Granollers. Granollers. 486 pàg. + periglacial al Montseny.

J. NUET; M. SALVÀ & J.M. PANAREDA (2002). "Cartografia de l'ús del sòl i de la vegetació del sector entre el turó Gros i les Agudes (Montseny, serralada Prelitoral Catalana)". *Monografies*, 33: 163-168. Diputació de Barcelona. Barcelona.

J.M. PANAREDA (1991). *El Montseny*. Col. Descoberta, 2. Eumo Editorial. Vic. 175 pàg.

J.M. PANAREDA (1996-97). "Cartografía de la vegetación y del uso del suelo del macizo del Montseny (Cordillera Prelitoral Catalana)". *Revista de Geografía*, 30-31: 25-33. Barcelona.

J.M. PANAREDA & J. NUET (1989). "Cartografia de l'ús del sòl al Montseny: objectius i metodologia". *Monografies*, 18: 119-121. Diputació de Barcelona. Barcelona.

J.M. PANAREDA & J. NUET (1999). "La vegetació del turó dels Garrics". *Monografies del Montseny*, 14: 123-134.

J.M. PANAREDA & J. NUET (1999). "Tipologia per a la cartografia de la vegetació del Montseny a escala 1:25.000", *Monografies*, 27: 189, Diputació de Barcelona. Barcelona.

J.M. PANAREDA & J. NUET (1999). "Unitat espacial de referència en la cartografia corològica de les plantes vasculars del Montseny". *Monografies*, 27: 165-168. Diputació de Barcelona. Barcelona.

J.M. PANAREDA & J. NUET. (2000). "La vegetació del turó de Collformic (Montseny)". *Monografies del Montseny*, 15: 147-157.

J.M. PANAREDA & J. NUET (2001). "La vegetació del Puig Sacarbassa (Montseny)". *Monografies del Montseny*, 16: 139-147.

J.M. PANAREDA & J. NUET (2002). "El paisatge vegetal del sector grànic de la Garriga". *Monografies del Montseny*, 17: 107-123.

J.M. PANAREDA & J. NUET (2003). "El paisatge vegetal del Rigròs (Montseny)". *Monografies del Montseny*, 18: 83-99. El Ciervo 96. Barcelona.

J.M. PANAREDA; M. SALVÀ & J. NUET (2002). "Llegenda per a la cartografia de l'ús del sòl i de la vegetació del territori de l'àrea metropolitana de Barcelona, entre la Tordera i el Foix", *Monografies*, 33: 159-162. Diputació de Barcelona. Barcelona.

M. SALVÀ; J.M. PANAREDA & J. NUET (2001). "Cartografía de la vegetación a gran escala como base de la gestión territorial. El caso de Aiguafreda (Barcelona)", dins *Condiciones extremas y vegetación. Cambio climático y Desertización. XVIII Jornadas de Fitosociología (19 al 22 de septiembre de 2001. León). Libro de Resúmenes*: 134. Universidad de León. León.

M. SALVÀ; J.M. PANAREDA & J. NUET (2002). "Cartografia de l'ús del sòl i de la vegetació d'Aiguafreda (Montseny, Serralada Prelitoral Catalana)". *Monografies*, 33: 169-174. Diputació de Barcelona. Barcelona.

M. SALVÀ; J.M. PANAREDA; J. NUET & R. DEL ROSAL (2002). "Cartografía de la cobertura, del uso del suelo y de la vegetación a gran escala como documento de base para la gestión de los espacios protegidos", dins M.E. AROZENA; E. BELTRAN & P. DORTA (2002). *II Congreso Español de Biogeografía. Resúmenes de las comunicaciones*: 16. Universidad de La Laguna. La Laguna.